

Groepsfoto op een feest n.a.v. de promotie van Dom Arnoldus Smits tot doctor in de wijsbegeerte in Utrecht op 16 december 1950. Met Dom Amandus Dumon (links achteraan, omkijkend), Dom Wulfranus Standaert (onder Dumon), Dom Arnoldus Smits (midden), vader Smits (links achter Arnoldus), Pieter Geyl (rechts achter Arnoldus) en Dom Willibrord Schets (rechts vooraan). [ADV, VFA 9016]

Het Zuiden én het Noorden “losgemaakt uit de verdrukking” van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden

ELS WITTE

Losgemaakt uit de verdrukking is de hoofdtitel die de Nederlandse historicus en docent geschiedenis C.J.M. Breunesse meegeeft aan zijn in 2014 verschenen boek.¹ Hij stelt zich daarin tot doel de opiniepers te onderzoeken in haar ontstaansfase. Tijdens de eerste decennia van de 19de eeuw zijn de meeste kranten immers nog steeds informatiebladen. Slechts een beperkt aantal doet dan al aan opiniëring en wil zijn lezerspubliek een standpunt voorhouden dat kadert in een globale politieke visie.

Om die opiniepers te onderzoeken, kiest de auteur de politiek zeer bebogende periode 1828-1832 uit, waardoor het scheidingsproces van de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden centraal staat. Hoewel de regeringspers ook voorbeelden van deze politieke journalistiek kent (*Le Journal de Gand*, *Le National*)² komen in het Zuiden drie oppositiebladen aan bod: de bekende liberale *Courrier des Pays Bas* (later *Courrier belge*) die in Brussel verschijnt, het even bekende katholieke oppositieblad *Le Catholique des Pays Bas* uit Gent, evenals de Vlaamse pendant *De Vaderlander*. Voor Antwerpen kiest de auteur voor *Den Antwerpenaer*, het blad van de katholieke traditionalist, priester Buelens. In het Noorden beperkt hij zich tot de liberale pers. Het gaat om *De Bijenkorf*, de Amsterdamse *Noordstar* en de in Den Haag uitgegeven *De Standaard*. Als die kranten polemieken aangaan met andere kranten dan komen die ook zijdelings aan bod. Met uitzondering van *De Bijenkorf*, waarvan enkel losse nummers worden gebruikt, analyseert Breunesse de Noordnederlandse kranten voor de hele bestudeerde periode. De Belgische bladen worden enkel in de periode 1829-1830 geanalyseerd en voor *Den Antwerpenaer* baseert hij zich op verwijzingen en citaten in verschenen werken, waarbij hij vooral een beroep doet op het vooroorlogse werk van F. Prims.

Howe gaat Breunesse te werk? Eerst krijgt de lezer een uitgebreid hoofdstuk over de politieke ontwikkelingen in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden,

1. C.J.M. Breunesse, *Losgemaakt uit de verdrukking. Opiniejournalistiek rond de scheiding van Noord en Zuid, 1828-1832*, Apeldoorn-Antwerpen, 2014.
2. E. Witte, *Het verloren koninkrijk. Het harde verzet van de Belgische orangisten tegen de revolutie (1828-1850)*, Antwerpen-Amsterdam, 2014, pp. 89-96.

over de opstand, de revolutie en het ingewikkelde scheidingsproces, gevolgd door gegevens over de bladen zelf, hun redactie en hun gedachtegoed in het algemeen. Vervolgens komen aparte hoofdstukken aan bod waarin de thema's meer chronologisch worden behandeld, samen met de wijze waarop de kranten erop reageren. Zo gaat het vierde hoofdstuk over de religieus-politieke ontwikkelingen die tot oppositie en opstand leidden. In de twee volgende hoofdstukken wordt gefocust op de aanloop naar de scheuring en op het verdere verloop na het oproer. Aan het commentaar van de Noordnederlandse pers op de actualiteit in België wijdt de auteur een apart hoofdstuk, evenals aan de gebeurtenissen in Antwerpen, met inbegrip van het verhaal van Van Speyk, die zijn kanonneerboot liever opblaast dan zich over te geven aan de Belgen. De auteur neemt vervolgens de chronologische draad weer op en licht achtereenvolgens de gebeurtenissen tussen maart en augustus 1831 toe, gevolgd door de Tiendaagse Veldtocht. In het laatste hoofdstuk staat het Verdrag van de 24 Artikelen centraal, het verzet ertegen in het Noorden en komt ook de verovering van de Citadel van Antwerpen door de Fransen (december 1832) aan bod.

Het gevolgde stramien is dus vrij klassiek: eerst krijgt de lezer op basis van de literatuur een overzicht van de gebeurtenissen die dan verweven worden met de reacties in de onderzochte bladen. Omdat het niet gemakkelijk is greep te krijgen op deze bijzonder complexe periode, op de ingewikkelde geschiedenis van de revolutie en de politiek van Willem I, zijn deze inleidende stukken zeker niet volledig. Dat de auteur zich enkel baseert op de (weliswaar nog steeds belangrijke) werken van Verberne, Vermeersch en Bornewasser, de bijdragen van Franstalige Belgische historici over het hoofd ziet en ook geen artikels raadpleegt, heeft wel tot gevolg dat deze overzichten zeker geen nieuwe inzichten verstrekken en af en toe verouderde visies met zich meesleuren, maar als achtergrond voor de krantenanalyses beantwoorden ze wel aan het beoogde doel. Tot een scherpe vraagstelling die systematisch wordt uitgewerkt en onderbouwd, leidt deze benadering echter niet.

De nieuwe bijdrage van dit boek heeft dan ook vooral betrekking op de krantenartikels die de auteur voor het voetlicht brengt, parafraseert, toelicht, contextualiseert en eruit citeert. De zuidelijke kranten die hij onderzoekt, werden al eerder door andere auteurs gebruikt, maar bij Breunesse gebeurt dit nu veel systematischer. Vooral de bespreking van de inhoud van de Noordnederlandse kranten is interessant. Het werk van Schutte en Wolf over de Nederlandse opiniepers³ is hem daarbij van veel nut, maar hij vergeet ook niet de brochures van de Amsterdamse advocaat Lipman en van de bekende politicus van Hogendorp te analyseren. Hoe de inhoud van krant tot krant en van periode tot periode verschilt, komen we

3. X. Schutte & M. Wolf, *Opruiend of oprecht. Pers in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden*, Gent, 1987.

telkens op het spoor. We leren ook dat de liberale pers niet de meest radicale is, maar ze toch ook afstand neemt van het Zuiden, snel voor de scheiding opteert, zich volledig achter de koning schaart en na de Tiendaagse Veldtocht uitkijkt naar een snelle regeling van de Belgische kwestie. Dat zij pleit voor de liberalisering van het politieke bestel in het Noorden, verbaast evenmin.

Merkwaardig genoeg heeft Breunesse bij deze analyses het werk van A. Smits niet gebruikt. In 1999 verschenen het derde en vierde deel van Smits' reeks over 1830. Welnu, het derde deel is volledig gewijd aan de publieke opinie in 1829-1831 in het Zuiden én het Noorden.⁴ De belangrijkste Noordnederlandse opiniemakers en hun geschriften (Thorbecke, Groen van Prinsterer, van Assen, van Hogendorp, Lipman, da Costa, van der Duyn, Donker Curtius) krijgen ruime aandacht en de belangrijkste kranten in Zuid en Noord komen eveneens uitvoerig aan bod. Smits beperkt zich niet tot de reeds vermelde Noordnederlandse liberale bladen maar ook het leidinggevende *Algemeen Handelsblad* en de *Arnhemse Courant* geeft hij veelvuldig het woord, terwijl het scala van de landelijke Belgische pers zelfs vrij volledig is. Kortom, de gegevens uit dit boek hadden Breunesse kunnen helpen bij het vergelijken en het verder contextualiseren van de door hem onderzochte artikelen.

Het werk van Breunesse, samen met het zo weinig onder de aandacht gebrachte derde deel van Arnold Smits, vormt m.i. een uitstekende aanleiding om het thema wat van naderbij te bekijken: welke rol speelde de Noordnederlandse publieke opinie bij het ontstaan van de breuk tussen Noord en Zuid in en onmiddellijk na 1830? Het is een thema dat in de historiografie weinig ter sprake komt. Natuurlijk vinden we bij de Nederlandse historici gegevens over de negatieve publieke opinie in het Noorden. Het onderwerp maakt immers deel uit van de politieke evolutie in deze periode. Over de concurrentie op economisch vlak tussen het Noorden en het Zuiden, over de impact van de tegenstrijdige economische belangen, over de belastingmaatregelen die het Noorden als een belemmering van zijn handel ziet, over de geduchte concurrent die het meer geïndustrialiseerde Zuiden en zeker de Antwerpse haven aan het worden is, over al deze wrevel opwekkende fenomenen zwijgen de historici niet. Vooral in Amsterdam nam de ontstemming flinke proporties aan. Over die *“Amsterdamse geest”*, die om de uitschakeling van de Belgische concurrent vroeg, is ondertussen ook al een en ander geschreven.⁵ Dat geldt trouwens ook voor de heftige anti-Belgische en nationalistische (klein) Nederlandse opstoten die in het Noorden ontstonden na de Brusselse rellen en plunderingen, na

4. A. Smits, 1830. *Scheuring in de Nederlanden. Deel III. Hoofdrolspelers, medespelers en bespelers van de publieke opinie in de Nederlanden*, Heule, 1999.
5. A.J. Veenendaal, De advocaat Lipman: exponent van de Amsterdamse Geest in 1830, in: *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, jg. 83, 1969, nr. 3, pp. 114-149.

DE SCHEIDING
VAN
Holland EN België.

DOOR

G. K. van Hogendorp.

22 October 1830.

NAAR HET FRANSCH VERTAALD.

Tweede Druk.

Te 's GRAVENHAGE,
BIJ A. P. VAN LANGENHUYSEN.

1830.

Dit stuk is oorspronkelijk in het Fransch geschreven en uitgegeven, ten einde ook buiten 's lands te kunnen dienen.

Titelpagina van G.K. van Hogendorps *De scheiding van Holland en België* (1830).
[ADVN, VB 9925/1-2]

de vernederende terugtocht van het leger eind september, na de Te Wapen!-oproep van de koning begin oktober, na de uitsluiting van de Nassaus door het Belgische Nationaal Congres, na Van Speyks onderneming, rond de Tiendaagse Veldtocht en de beginnende volhardingspolitiek tegen de 24 Artikelen. Ook een aantal Nederlandse literatuurhistorici hebben trouwens aandacht voor deze thema's. Onvermeld blijft dat alles dus niet, maar rond de precieze inhoud van deze vertogen moet toch nog heel wat meer onderzoek gebeuren. In de Belgische geschiedschrijving komt deze Noordnederlandse problematiek dan weer nauwelijks aan bod en inhoudelijke analyses zijn er al helemaal niet.

Dankzij de werken van Smits en Breunese kunnen we nu dus kennis maken met de inhoud van een behoorlijk aantal van deze vertogen. Niet enkel uit de pers die zij aan het woord laten, maar ook uit de brochures van de opiniemakers en, als men wat in de uitgegeven bronnen graaft, ook uit hun briefwisseling.⁶ Laat ons ter illustratie bij een paar thema's stil staan. Zo blijken de aanvallen op de Belgen bijzonder heftig te zijn. Een miltzieke hoop, driftige oproerkraaiers, verraderlijke oproerlingen, ondankbaren die al morrend en schreeuwend rijk zijn geworden, afgrijselijke geweldenaars: het is een kleine greep uit de gebruikte benoemingen. Rebellenbloed is geen broederbloed en dus is er ook geestdrift voor de dapperheid van generaal Chassé als die eind oktober 1830 Antwerpen bombardeert. De Belgen moeten worden gestraft, het Noorden moet vergelding zoeken. Het gaat met andere woorden om giftige geschriften die een klimaat van vijandschap, van wrok en vergelding creëren. Als ze door de Belgische pers worden overgenomen, dan verhitten ze enkel maar de daarin aanwezige anti-Hollandse sfeer.

Vooraf in september en oktober 1830 klinkt de vraag om volledige scheiding in het Noorden sterk door. In een paar kranten en brochures laat men de mogelijkheid om de Oranjes op de troon van Noord én Zuid te behouden open, maar de roep om de totale scheiding overheerst. Het Noorden was immers het slachtoffer van de vereniging geweest, de handel te lang opgeofferd aan de verbroedering met de Belgen. De vereniging bracht het Noorden op de rand van het verderf. Het *Algemeen Handelsblad* heeft het zelfs over “*een dodelijke kwaal, die als een invretende kanker het bestaan van Holland bedreigde*”. Hoe sneller er kan gescheiden worden, hoe beter. Zo is dezelfde krant erg tevreden van de koning te vernemen dat België niet meer aan Holland toebehoort, en “*God geve, nimmer meer behoren zal*”. Nederland

6. Via de uitgegeven briefwisseling van Groen en Thorbecke krijgt men een zicht op hun opvattingen. G. Groen van Prinsterer, *Briefwisseling, 1, 1808-1833*, uitgegeven door G. Gerretson, Den Haag, 1925 en G.J. Hooykaas (red.), *De briefwisseling van J.R. Thorbecke, 1830-1836* (digitale versie). Zie ook: E. Witte, *Noordelijke blikken op het Belgisch orangisme. Uit de brieven en geschriften van enkele opiniemakers (1828-1835)*, in: F. Grijzenhout & P. Raedts (eds.), *Deze lange eeuw. Metamorfozen van het vaderland 1780-1950. Opstellen voor Niek van Sas*, Amsterdam, 2015, pp. 101-117.

zal er enkel maar beter door worden. God heeft ons gered. Hij scheurde België af en strekte zijn beschermende hand over ons uit, zo luidt het zelfs. Na de scheiding zullen we wederom tot grootheid komen, want ons oude vaderland is immers onuitputtelijk. Aan zelfverheerlijking ontbreekt het in de discoursen dus evenmin.

Men gaat ook massaal achter de koning staan. Zeker als hij op 18 oktober proclameert dat hij zich nog uitsluitend tot de getrouwe noordelijke provincies zal bepalen. Twee weken voordien had het Te Wapen! zowel de geestdrift als de haat versterkt. Het duurt echter nog verschillende maanden vooraleer het leger en de toegestroomde vrijwilligers tot daden kunnen overgaan. Niet alle kranten willen echter dat er Nederlands bloed vloeit in/voor België en verzetten zich tegen de veldtocht. Maar de meeste kranten uiten toch hun bewondering voor het succesvolle militaire optreden. Maar nu moet wel weer snel teruggeplooid worden op het Noorden, liefst onder zo gunstig mogelijke voorwaarden. Dat de koning het nadelige Verdrag van de 24 Artikelen verwerpt, vindt in de meeste geschriften aanvankelijk dan ook instemming.

Samengevat: de vertogen waarvan de inhoud voortaan beter is gekend, laten duidelijk zien dat hier nog een belangrijk onderzoeksterrein braak ligt. Naast de nog niet onderzochte kranten kunnen vlugschriften, liederen, prenten, rijmen en gedichten er eveneens bij betrokken worden om het zicht op deze anti-Belgische en nationalistische campagnes helder te maken. Er kan op die manier een representatief corpus ontstaan waarvan de inhoud op een meer gesofistikeerde wijze kan geanalyseerd worden dan tot nu toe is gebeurd. Ook de omvang verdient aandacht. Stijgende oplages, meerdere drukken, een toenemend aantal lezers, de verspreiding in publieke ruimtes, het aantal aan de problematiek gewijde artikelen en thema's – allemaal gegevens waaraan Smits en Breunese weinig aandacht besteden – kunnen zeker bijdragen aan het meten van de omvang en de intensiteit van deze campagnes. Hoe sterker de campagnes, des te meer impact hebben ze immers.

En hier dient zich de meest cruciale vraag aan: welk effect hebben deze antigeest en deze anticampagnes gehad? Waren ze van belang bij het ontstaan en de concretisering van de scheidingsgedachte? Lagen ze aan de basis van het optreden van de koning en de regering? Bepaalden ze mee hun gedrag? Speelden ze een rol aan de Londense onderhandelingstafel? Voor de Belgische historici is deze vraagstelling duidelijk een *non issue*. Ik sloeg er Pirenne, Terlinden, Demoulin, Willequet, Stengers, Vermeersch, Logie en Falter nog eens op na en in geen enkel werk wordt de vraag gesteld.⁷ Dat is niet zo verwonderlijk. Men wil in het algemeen vooral

7. H. Pirenne, *De Belgische omwenteling*, in: *Geschiedenis van België. Deel VI*, Gent, 1930; C. Terlinden, *La formation du Royaume de Belgique*, in: *Histoire de la Belgique contemporaine, 1830-1914*, Brussel, 1928, vol. I; R. Demoulin & H. Van Werveke, *De Omwenteling*, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, IX, Zeist-Antwerpen, 1956, pp. 255-332; A.J. Vermeersch, *Vereniging en revolutie. De Nederlanden, 1814-1830*, Bussum, 1970; J. Logie, 1830. *De la régionalisation à l'indépendance*,

Het bombardement van Antwerpen, 1830. Prent uit: J.G. Kikkert, *Bericht van de Tien-daagse Veldtocht* (1980). [ADVN, VB 11315]

aantonen hoe sterk de scheidingsgedachte in het Zuiden is geweest. Het ligt dus niet voor de hand aan te tonen dat het Noorden een flinke duw in dezelfde richting gaf. In Pirennes patriottisch en nationalistisch gejubel is geen plaats voor de impact van de Noordnederlandse publieke opinie, enkel voor de rol die de Belgen in hun succesvolle opstand en revolutie speelden. Demoulin zet de factoren die de scheiding begrijpelijk moeten maken op een rij, maar daarin is evenmin plaats voor de antistemming in het Noorden. Ook hij richt de blik enkel op het Zuiden en dat doen ook diegenen die na hem syntheses over 1830 schrijven, mezelf inbegrepen.⁸ Alle aandacht gaat naar het Zuiden dat een onafhankelijke staat aan het worden is. Daar ligt de oorzaak van de breuk en niet elders.

Historici met Grootnederlandse affiniteiten houden er wel rekening mee. Zo stelt M. De Vroede in 1958 expliciet de vraag, maar hij beperkt zich tot het negatieve effect van de anti-Belgische houding van de Noordnederlandse literatoren op hun zuidelijke orangistische collega's, en op J.F. Willems in het bijzonder.⁹

Paris-Gembloux, 1980 ; J. Stengers, *Les racines de la Belgique*, Brussel, 2000 ; R. Falter, 1830. *De scheiding van Nederland, België en Luxemburg*, Tielt, 2005.

8. In *De Constructie van België, 1828-1847* (Leuven, 2006) raak ik dit thema evenmin aan.
9. M. De Vroede, Noord en Zuid na 1830. Het orangisme en de Grootnederlandse beweging beïnvloed

Aan de hand van de geschriften van de vrienden en kennissen van deze Vlaamse “*taalminnaren*” onderbouwt hij de stelling dat ze in hun strijd tegen de revolutie bij hun Noordnederlandse literaire vrienden zo weinig ondersteuning en aanmoediging kregen, dat ze van lieverlee in de Belgische staat gingen berusten. Uit verder onderzoek blijkt dat dit zeker niet de hoofdreden was voor hun ommeslag, maar het motief speelde wel degelijk mee.¹⁰ Toch vond De Vroedes bijdrage niet zoveel weerklank. Elias heeft het ook wel over de rol van enkele Noordnederlandse opiniemakers, en in de biografieën over Willems wordt er naar verwezen, maar daar blijft het bij.

Bij de Grootnederlander A. Smits liggen de zaken complexer. In 1950 verschijnt het eerste deel van zijn reeks over de scheiding van 1830. “*Holland stoot Vlaanderen af*”, luidt de ondertitel. In dat boek is hij echter zo obsessieel bezig om het gelijk van zijn Grootnederlandse stelling aan de tonen (waaruit dus de afzijdigheid van Vlaanderen in 1830 zou moeten blijken) dat hij de terechte kritiek van de Gentse professor Jan Dhondt over zich heen krijgt.¹¹ Onder de historici tast deze polemiek de geloofwaardigheid van Smits' werk ernstig aan. En toch is zijn studie op veel nieuw bronnenonderzoek gebaseerd en biedt ze tal van nieuwe feiten en inzichten. Om die te ontdekken moet men zich echter doorheen de geforceerde Grootnederlandse interpretaties worstelen, een inspanning die niet iedereen doet. Als het eerste herwerkte deel samen met het tweede deel in 1983 verschijnt¹², dan heeft Smits de ondertitel aangepast: het wordt “*Holland stoot België en daarmee Vlaanderen af*”. Maar ook nu vinden we de stelling niet systematisch onderbouwd. Het globale verhaal toont volgens hem de afstootbeweging duidelijk aan. Vandaar ook dat hij in het tweede deel lang blijft stilstaan bij het stemgedrag van de noordelijke parlementsleden en dat hij in deel drie zoveel aandacht schenkt aan de noordelijke publieke opinie, en dus aan de omvang en de inhoud van de anticampagnes. Ook die overzichten moeten zijn hoofdthesis immers ondersteunen.

Slechts weinig Nederlandse historici voelen zich kennelijk door de vraagstelling aangesproken. Als we de overigens voortreffelijke bijdrage van Bornewasser over de vereniging en de scheiding er nog eens op naslaan, dan blijkt hij het terugplooiën op het Noorden door de koning wel in verband te brengen met de

door de Hollandse reacties op de Belgische omwenteling, in: *Bijdragen voor de geschiedenis der Nederlanden*, jg. 12, 1958, nr. 4, pp. 287-299.

10. E. Witte, Hoe Oranjegezind waren de taalminnaren?, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 73, 2014, nr. 2, pp.105-129.
11. E. Witte, *Voor vrede, democratie, wereldburgerschap en Europa. Belgische historici en de naoorlogse politiek-ideologische projecten (1944-1956)*, Kapellen, 2009, pp. 252-254.
12. A. Smits, *1830. Scheuring in de Nederlanden. Deel I. Holland stoot België en daarmee Vlaanderen af*, Kortrijk-Heule, 1983; A. Smits, *1830. Scheuring in de Nederlanden, Deel II. Brussel met Wallonië veroveren Vlaanderen, zetten zich uit tot België en stoten op hun beurt Holland en daarmee ook de generaliteitslanden af*, Kortrijk-Heule, 1983.

publieke opinie, maar veel meer krijgen we toch niet te lezen.¹³ Wels heeft het er in zijn overzicht van de buitenlandse politiek zelfs helemaal niet over. Kossmann verwijst wel even naar de invloed van de publieke opinie op de dubbelzinnige houding van de koning¹⁴, maar het is toch vooral Tamse die in 2002 in zijn analyse van de functie van de monarchie de stelling helder formuleert. Willem I werd in 1830 teruggeworpen op zijn uitgesproken anti-Belgische achterban in het Noorden en die heftige reacties sneden allerlei tussenoplossingen af. Juist die negatieve houding dreef Willem I en zijn Belgische onderdanen definitief uiteen en liet hem niet veel keuzes. Ook in de volhardingspolitiek speelde dat noordelijke antiklimaat een wezenlijke rol. De publieke opinie verheugde zich al te zeer los te zijn van België, waardoor het voor de koning moeilijk was om heel openlijk voor het herstel uit te komen. Hij verzweg dus wat hij zelf wilde en gaf naar buiten toe de publieke opinie haar zin: de volhardingsstrijd had enkel tot doel de Europese mogendheden gunstiger scheidingsvoorwaarden af te dwingen.¹⁵

In de loop van het bronnenonderzoek voor mijn studie over het Belgisch orangisme ben ik meerdere malen op het spoor gekomen van gegevens die Tamses stelling ondersteunen. Zo is het negatieve noordelijke klimaat mee verantwoordelijk voor de vijandigheid waarmee Belgen in het Noorden worden benaderd. Oppositieleden, zoals de Stassart en de Gerlache, worden als ze begin september naar Den Haag gaan, aangevallen en moeten beschermd worden, gevluchte zuidelijken worden als vreemdelingen met veel wantrouwen behandeld en door de politie gecontroleerd en ook de financieel ondersteunde gevluchte ambtenaren worden tot in de Tweede Kamer toe op de korrel genomen. Wie men van Belgisch orangisme verdenkt, wordt al helemaal buiten gekeken.¹⁶ Maar de afkeer van het Noorden dringt kennelijk ook tot in Londen door. De kroonprins meldt achteraf dat de Engelse koning en de tsaar aanvankelijk dachten “*dat men de Hollandse natie beliefd indien men haar de gelegenheid gaf België te abandonneren*”. Het klopt met het bericht van de Russische minister. Die heeft het op 16 december 1830 over “*une séparation complète que les Belges et les Hollandais réclament avec la même instance*” en ambassadeur Lieven heeft het eveneens over twee volkeren die geen hereniging willen.¹⁷ Omdat de koning onder invloed van de publieke opinie dubbelzinnig en

13. J. Bornewasser, *Het Koninkrijk der Nederlanden, 1815-1830*, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, XI, Haarlem, 1983, pp. 223-278.

14. C.B. Wels, *Nederland en Europa*, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, XI, Haarlem, 1983, pp. 291-305; E.H. Kossmann, *De Lage Landen, 1780-1940. Anderhalve eeuw Nederland en België*, Amsterdam, 1979, pp. 141-142.

15. C.A. Tamse, *De Nederlandse monarchie, 1813-1993*, in: *Het Huis van Oranje en andere politieke mythen*, Amsterdam, 2002, pp. 198-200.

16. E. Witte, *Het Verloren Koninkrijk [...]*, pp. 152-163 en 246-252.

17. A. Smits, *1830. Deel IV [...]*, p. 277; C.J. van Assen aan J.R. Thorbecke, 26 nov. 1831, in: G. Hooykaas, *De briefwisseling [...]*, p. 253.

weifelend optreedt, de kroonprins zelf de troon van een onafhankelijk België wil en dus een uitgesproken voorstander van de scheiding is, en ambassadeur Falck evenmin een ander geluid laat horen, zullen die uitlatingen de mogelijkheden wel niet anders hebben doen denken. Uiteraard spelen nog heel wat andere motieven een rol in het Londense besluitvormingsproces, maar dat de koning onder druk van de publieke opinie weinig weerwerk levert, kan niet worden ontkend.

Op de banden met de Belgische orangisten heeft dit anti-Belgische noordelijke klimaat duidelijk een invloed. Zo ligt het mee aan de basis van de mislukte coups van februari en maart 1831. Dat de koning zijn troon in het Zuiden niet aan zijn zoon wil afstaan, speelt ook een belangrijke rol, maar meer dan één keer krijgen de orangistische organisatoren te horen dat er niet kan worden ingegaan op hun vraag om militaire ondersteuning omdat de geest in de trouw gebleven provinciën die gewapende hulp niet toelaat. Zowel prins Frederik als de minister van Binnenlandse Zaken schrijven in die zin.¹⁸ Het betekent dat de koning geen herstel poging waagt in een periode dat de Belgische revolutie volop wankelt. Die geest verplicht Willem I ook om na de Tiendaagse veldtocht een volhardingspolitiek te voeren waarbij de hulp van en aan het Belgisch orangisme slechts in het geheim kan gebeuren. De dubbelzinnige houding van de koning speelt overigens een grote rol in hun optreden. De orangisten weten dat ze in het Noorden vooral met veel aversie af te rekenen hebben. In 1832-1833 leidt deze negatieve houding zelfs tot een scherpe anti-orangistische campagne in de pers en het parlement. Dan worden ze in de publieke opinie immers mee verantwoordelijk gesteld voor het uitstel van de zo gewenste eindregeling met België. Dit koninklijk ambivalent optreden knipt het Belgisch orangisme ook goeddeels de vleugels af: Willem I helpt hen financieel, hij steunt hun activiteiten in het Zuiden, maar alle contacten dienen omringd met de grootste geheimhouding, terwijl de door hen gewenste militaire tegenbeweging heel weinig kans maakt.¹⁹

Kortom, de publieke opinie in het Noorden is kennelijk een factor die sterk heeft meegespeeld in het scheidingsverhaal, veel sterker dan tot hiertoe uit de historische literatuur is gebleken. Systematisch onderzoek naar deze vraagstelling dringt zich dus op. Werken als die van Breunesse dragen zeker al aan dit onderzoek bij. Hopelijk volgen er in de toekomst nog andere studies die de weg naar nieuwe visies openen.

Els Witte (°1941) is professor emeritus aan de Vrije Universiteit Brussel en ere-rector van deze universiteit. Zij was tevens directeur van het Centrum voor Interdisciplinaire Studie van Brussel en van BRIO (Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum) en auteur van diverse werken over de Belgische politiek in de 19de en 20ste eeuw. Sinds 1988 is ze lid van de Koninklijke Academie.

18. E. Witte, *Het Verloren Koninkrijk [...]*, pp. 208-216; A. Smits, 1830. *Deel IV [...]*, pp. 364-365 en 442.

19. Zie de hoofdstukken 4, 5 en de epiloog in E. Witte, *Het Verloren Koninkrijk [...]*, passim.

ELS WITTE

Het Zuiden én het Noorden “losgemaakt uit de verdrukking” van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden

Omdat C. Breunesse in zijn boek over de rol van de Belgische en Noordnederlandse opiniipers in het scheidingsverhaal van 1830 nieuwe gegevens verstrekt over de heftige anti-Belgische vertogen in de Noordnederlandse pers, wordt de bespreking van het werk aangegrepen om erop te wijzen dat deze problematiek in de historische literatuur onderbelicht is gebleven terwijl ook nieuw bronnenmateriaal aangeeft dat de vijandige publieke opinie in het Noorden een veel belangrijker factor in het scheidingsverhaal is geweest dan tot hiertoe werd verondersteld. Zowel in Londen als bij de onderdrukking van het Belgisch orangisme is hij van betekenis geweest. Sommige Grootnederlandse historici stonden er wel bij stil, maar andere Belgische historici wijdden er nauwelijks aandacht aan.

ELS WITTE

The South as well as the North “freed from the oppression” by the United Kingdom of the Netherlands

Because C. Breunesse in his book about the role of the Belgian and Northern Dutch political press in the narrative about the separation of 1830 provides new data about the fierce anti-Belgian discourses in the Northern Dutch political press, the discussion of the work is seized upon to point out that this issue has remained neglected in the historical literature. At the same time new source material also demonstrates that the hostile public opinion in the North was a far more important factor in the narrative about the separation than has been supposed up to now. It was important both in London and during the suppression of the Belgian Orangism. Some of the historians supporting the Greater Dutch Movement briefly looked at it, but other Belgian historians hardly paid it any attention.
